

VJEKOSLAVA JURDANA

**LIK LUCIJE STIPANČIĆ U SVJETLU
PROBLEMATIKE POBAČAJA
(Roman *Posljednji Stipančići* Vjenceslava Novaka¹)**

Vjekoslava Jurdana
OŠ "Rikard Katalinić Jeretov"
HR 51410 Opatija

UDK: 821.163.42.09 NOVAK, V:179
179:821.163.42.09 NOVAK, V.
Stručni članak
Ur.: 2002-07-15

Polazeći od pobačaja kao čina koji izaziva niz pitanja o dopustivosti i moralnosti, istražuju se uzroci i posljedice slučaja Lucije Stipančić (roman *Posljednji Stipančići* V. Novaka) te ih se promatra kroz suvremena stajališta o pobačaju. Lucija razvija vlastito poimanje svijeta i svojeg duha koje pripada epistemološkoj kategoriji subjektivnog znanja. Njezina je etika, etika odgovornosti. I pobačaj i začecje Lucijina djeteta nisu posljedica ljubavnog čina dvoje ravnopravnih ljudi, već posljedica nestvaralačke podređenosti. Stoga se ovaj slučaj propituje s aspekta intrinzične vrijednosti života majke i djeteta te njihove potencijalnosti kao osobe. Pobačaj je problem konkretnog subjekta, konkretnih okolnosti, i ne treba ga sagledavati i rješavati po općem principu, već razumjeti kontekst takvoga moralnog izbora.

1. Uvod

Pobačaj je čin koji i na početku 21. stoljeća, unatoč dugotrajnim i opsežnim raspravama i polemikama, izaziva niz pitanja.²

Stoga se o bitnim pitanjima vrijednosti ljudskog života raspravlja na različitim područjima: od politike i sociologije pa do teoloških rasprava.

¹ Rad je nastao u okviru kolegija Ženski studiji – književnost i filozofija na posljediplomskom studiju Književnost i humanistički kontekst pri Filozofskom fakultetu u Rijeci. Mentor: dr. sc. Snježana Prijić-Samaržija.

² U uvodu Zbornika tekstova *Pobačaj za i protiv* S. PRIJIĆ (1995) ističe da se ta rasprava čini žešćom i otvorenijom nego ikad. U posljednja dva desetljeća 20. stoljeća intenzivno se iznose različiti argumenti, no ne nazire se kraj raspravi oko pitanja za pobačaj ili protiv njega.

Tema pobačaja javlja se i u hrvatskoj književnosti. Često se u književnoj kritici i općenito u razmatranju korpusa hrvatske književnosti ističu stanovita kašnjenja za europskim i svjetskim umjetničkim tendencijama i pravcima. To se objašnjava teškim političkim, socijalnim i ekonomskim prilikama u kojima je stoljećima živio hrvatski narod. No temom pobačaja izdvaja se roman koji je, pobijajući navedenu tezu, nastao cijelo stoljeće prije suvremene zahuktale polemike o pobačaju. To je roman *Posljednji Stipančići* Vjenceslava Novaka, objavljen 1899. U ovom radu raspravljat će se o problemu pobačaja u kontekstu tog romana, odnosno književnog lika Lucije Stipančić, te ga komparirati s nekim najznačajnijim suvremenim stajalištima i pravcima glede položaja žene i njezina prava na pobačaj ili uskraćivanja tog prava. U kojoj je mjeri hrvatski pisac (muškarac) u 19. stoljeću uspio odgovoriti (na književno-umjetnički način) na pitanja o kojima se i danas raspravlja, u vrijeme kad ih ni filozofija, a ni druga područja nisu počela analizirati (o feminizmu da i ne govorimo), ključno je pitanje ovoga rada.

Slijedeći način istraživanja američkih konstruktivistica,³ polazimo od ovih pitanja:

Koje probleme pokušava riješiti ova žena?

Za što možemo reći da je adaptivno u načinu na koji pokušava sebe smjestiti u svijet kako ga ona poznaje?

Koje determinante – psihološke i društvene – proširuju ili suzuju njezin obzor?

Kakvim se metaforama služi da bi opisala svoj rast i svoje promjene?

2. U kakvoj je obitelji odrastala Lucija

Od najranijeg djetinjstva Lucija je bila uskraćena za slobodan i nesputan doživljaj svijeta, posve izolirana u svojoj kući, a "dijete kojem nije omogućeno da odrasta kroz igru i dijalog odrasta u velikoj opasnosti".⁴

Ona se razvija i oblikuje u obitelji koja zbog socijalnih, ekonomskih i političkih promjena na izmaku dvaju stoljeća, doživljava slom pa i izumiranje loze. Odatle u nazivu atribut *posljednji*.

U toj patricijskoj i patrijarhalnoj obitelji (sloj povlaštenih građana u maloj i zatvorenoj senjskoj sredini) glavnu riječ ima otac Ante Stipančić:

³ M. F. BELENKY – B. McVICKER CLINCHY – N. R. GOLDBERGER – J. M. TARULE, 1998.

⁴ M. F. BELENKY – B. McVICKER CLINCHY – N. R. GOLDBERGER – J. M. TARULE, 1998, 42.

"Domaći život u Stipančićevoj kući bio je uređen – što se ticalo prava i dužnosti muškaraca i ženskih – na način orijentalaca: Valpurga i Lucija osjećale su se naspram Veroniki i drugoj mlađoj služavki u toliko odličnijem položaju što su sa Stipančićem sjedile kod istoga stola. Bilo je to po duhu onoga doba, a lako će biti da je na takovu podređenost žene djelovao i doticaj naših ljudi s Turcima kroz duga vremena. Ta je podređenost žene dobila izrazitije lice u Stipančićevoj kući i kroz druge prilike: velika razlika Ante Stipančića i Valpurga po dobi, njegov osebusni temperament, a pogotovo umišljena njegova naobrazba napram ženi, koju bi njezino doba odlikovalo priznanjem vanredne 'edukacije' ako bi znala čitati i pisati i ako bi izim materinskog jezika umjela govoriti još kojim jezikom pa ako bi još k tome čitala novele i romane."

U kući žive četiri žene: Valpurga, Lucija, starija služavka Veronika te mlađa služavka. Razlika u njihovu položaju je u nijansama-stupnjevima ženske podređenosti (*Valpurga i Lucija osjećale su se naspram Veroniki i drugoj mlađoj služavki u toliko odličnijem položaju što su sa Stipančićem sjedile kod istog stola*) jer dvije su mlade, a dvije starije žene. Nadalje, dvije pripadaju višem, imućnom društvenom sloju, a dvije su siromašne i prisiljene služiti prvima. Nepravedan – neravnopravan odnos muškaraca i žena nije ograničen životnom dobi i socijalnim položajem.

Luciji nije omogućeno školovanje jer *se od žene ne može više zahtijevati nego da bude dobra domaćica i vjerna supruga koja umije razumjeti svoga muža i tako mu ugoditi*.

"Prignječena okrutnošću očeva odgoja, povlači se u sebe, otuđuje se, obuzima je osjećaj nezadovoljstva, dosade, zatočenosti, patnje i uzaludne žudnje za životom, za slobodom. Što više sazrijeva, to se više pojačava osjećaj odbojnosti i otpora prema ocu. U kontaktu s njim postaje šutljiva, prkosna, razdražljiva i neiskrena."⁵ Ne može razvijati svoj duh, intelektualne sposobnosti, ne otkriva vlastite mogućnosti.

No, Lucijin prvi, a i *posljednji* ples mijenja njezin način poimanja sebstva i svijeta oko sebe. Ona spoznaje i izražava svoj glas i svoj duh prema epistemološkoj kategoriji *subjektivnog znanja*.⁶

To je perspektiva u kojoj se istina i znanje poimaju kao osobno i privatno, subjektivno znano ili intuitrano – *ako sam ženska, imam i ja zdravoga razuma da shvaćam svijet, i srce mi kaže da ima drugačijeg života nego je ovaj što ga ja živim*.

Subjektivno znanje vodi ka subjektivnoj spoznaji kojom je subjekt

⁵ D. ROSANDIĆ, 1972, 94.

⁶ M. F. BELENKY – B. McVICKER CLINCHY – N. R. GOLDBERGER – J. M. TARULE, 1998.

uvjeren da pravi odgovori zaista postoje – samo je izvor na drugom mjestu. To su ličnosti bogatog unutrašnjeg svijeta kojemu su se okrenule u negiranju odgovora koje nudi vanjski svijet.⁷

Subjektivistice nemaju formalnog obrazovanja, često odrastaju bez očeve zaštite jer su ih očevi zapuštali, ili su imale roditelje koji su gušili njihovu radoznalost ili ih kažnjavali zbog previše pitanja (što je bio slučaj s Lucijom). Potječu iz nestabilnih obitelji, u kojima nema potpore i težnje uspjehu.⁸ Lucija i Valpurga ostaju potpuno same u trenutku propadanja obitelji.⁹

2.1. *Lucija Stipančić i autoritet koji ju je iznevjerio*

Subjektivistice su najčešće cijeli život provele tražeći neki pouzdani autoritet uz koji bi se mogle vezati. Prema Freudu žena razvija psihološku oznaku *ovisnosti* o ljubavi drugoga – razvija objektivnost. Ne može biti sama zbog straha od gubitka. Često u tom traženju autoriteta žene dožive neuspjeh i razočaranje. No traganje se nastavlja pa "ako to nije bio otac, možda to bude ovaj momak ili ovaj muž. Zajednička crta što se tako snažno ističe u pripovijestima tih žena jest slika muškog autoriteta koji su opisale kao autoritet koji ih je iznevjerio."¹⁰

Lucija stvara subjektivističku i idealiziranu sliku muškarca (Alfreda) koji će promijeniti njezin život:

"Bila je uvjeren da je Alfred ljubi (...), pomišljala je da će je dići iz tog tamnog, mrtvog stanovanja i povesti u slobodan i otvoren svijet."

Alfred je odbacio (po njemu) zastarjela, smiješna i konzervativna moralna načela, a nije formirao nova. Kao i Lucijin brat Juraj, živi od trenutka

⁷ Grupa autorica (M. F. BELENKY – B. McVICKER CLINCHY – N. R. GOLDBERGER – J. M. TARULE, 1998) ističe kako je subjektivizam zapravo dualistički nazor koji jasno luči vanjski od unutarnjeg svijeta. Istina prebiva u nutrini, a osoba najčešće niječe odgovore koje nudi vanjski svijet. Jasno, to je uvijek u svezi s razočaranjem doživljenim od tog svijeta. U nemogućnosti da ga izmijene, takve osobe nalaze odgovore u svojoj nutrini.

⁸ Subjektivistice su odrasle, prema već spomenutim autoricama, u obiteljima koje su bile društveno manje privilegirane, ili permissivnije ili jednostavno kaotičnije od prosjeka. Stipančići su obitelj koja propada. To je sloj patricija koji neumitno nestaje u prodoru nadirućeg kapitalizma, političkih i socijalnih promjena na izmaku stoljeća.

⁹ Tako dva ženska lika ostaju svjedocima propasti obitelji Stipančića, čiju su slavu pronosili i prenosili iz koljena u koljeno muški Stipančići. K. NEMEC, 1994. opisuje Luciju i Valpurgu zatočenicama povijesti, uspomena i vlastitih iluzija, što potvrđuje njihovo poimanje svijeta i svojega duha koje pripada epistemološkoj kategoriji *subjektivnog znanja*.

¹⁰ M. F. BELENKY – B. McVICKER CLINCHY – N. R. GOLDBERGER – J. M. TARULE, 1998, 66.

do trenutka tražeći u svakoj zgodi svoju korist, bez obzira na moralna načela i čast.

Njegovo bi ponašanje prema Luciji vjerojatno izazvalo osudu i ondašnjeg društva (konzervativnih načela, ali ipak načela), ali time Lucijin problem ne bi bio riješen jer nije bilo društvenih mehanizama koji bi štitili ženu u takvim ili sličnim situacijama. Iako se ne može tvrditi da su Alfred i Juraj tipični muškarci onoga vremena, moć su posjedovali jedino očevi, sinovi, braća, muževi, kao što kaže i Lucija kad govori kako su druge njezine vršnjakinje sretnе, a ona nema koga da je zaštititi.

Tako su Luciju (kao i većinu subjektivistica) izdali svi muškarci u njezinu životu: najprije otac, brat pa čovjek koji joj je trebao postati muž.¹¹

3. *Tko je posljednji Stipančić*

Sve "zaraćene" strane u raspravi o pobačaju moraju priznati da u razmatranju problema abortusa valja poći od temeljnog stajališta da i majka i fetus imaju u startu jednako pravo na život – prema tome radi se o sukobu tih prava.

Često se navode životne situacije – slučajevi kad je jedna od tih strana neposredno ugrožena (rađanje djeteta uzrokovalo bi sigurnu smrt majke), slučajevi silovanja, incest. Osim takvih situacija, uvjetno nazvanih neprijepornima (jer je stav Katoličke crkve da i u tim slučajevima pobačaj nije opravdan), pojavljuje se čitav niz životnih situacija u kojima se može naći žena pred odlukom za pobačaj ili protiv njega.¹²

Alfred je zaveo neiskusnu Luciju – nije ju silovao, nije počinjen incest, no stavovi i motivi kojima ulaze u odnos, nisu isti.

Njezina je etika, *etika odgovornosti*. Ona je emotivna, s izrazitim osjećajem ovisnosti i potrebom za ljubavlju, ugađanjem i suosjećajnošću. Moralom odnosa i odgovornosti za drugu osobu te osjećajima, brigom i

¹¹ Konstruktivističko stajalište glasi: "Takve žene cijelog života uče da je moć u rukama muškarca, te da oni posjeduju, za društvo krajnji autoritet. Ali u privatnom životu mnogih subjektivistica mjesto trajnog muškog autoriteta ostalo je prazno. A one su ostale ispunjene osjećajem razočaranja i gnjeva." M. F. BELENKY – B. McVICKER CLINCHY – N. R. GOLDBERGER – J. M. TARULE, 1998, 67.

¹² Tu se pojavljuju pitanja koja pokazuju osjetljivost pobačaja kao odluke. S. PRIJIĆ, 1995, 16: "Je li uvijek pogrešno ubiti osobu? (...) Jesu li u datoj situaciji jača prava majke ili fetusa? Na čemu se temelji prvenstvo prava?" Za slučaj koji se razmatra u ovom radu, ključno je pitanje: "Koliko i kako okolnosti i stupanj odgovornosti utječu na rješenje sukoba prava majke i fetusa?"

poštenjem za druge i prema drugima, Lucija je željela ostvariti univerzalne vrijednosti života.

Stoga kad stigne pošiljka, uzima sredstvo za pobačaj jer misli da ga šalje muškarac koji je voli kao i ona njega. Pobačaj i način na koji ga je izvršila, najteži je poraz njezine etike.

U suvremenoj polemici o pobačaju često se polazi od intrinzične vrijednosti života. Ronald Dworkin u svom članku "Moralnost pobačaja" tvrdi "da je rasprava o pobačaju rasprava o intrinzičnoj vrijednosti, a ne o pravima i interesima fetusa".¹³

Pri tome polazi od analize dvaju najjačih suprotstavljenih polova u polemici o pobačaju: tradicionalne religije i ženskog pokreta. On smatra da i jedno i drugo stajalište polaze od iste pretpostavke da ljudski život ima intrinzičnu vrijednost, a ne da je fetus osoba sa svojim pravima. Za analizu slučaja Lucije Stipančić zanimljiva su stajališta koja se odnose na feminističke argumente u polemici (dakako uzimajući u obzir sve razlike i razmimoilaženja unutar samoga feminističkog pokreta). Zbog neravnopravne uloge žena u oblikovanju moralne, kulturne i gospodarske okoline u kojoj začinju i rađaju djecu, ali i zbog neravnopravnosti u spolnim odnosima muškaraca i žena, ženama je često nametnuto rađanje i podizanje djece. Drugim riječima, žena bi trebala dragovoljno i nedvosmisleno odlučivati o stvaranju novoga života. U takvim bi se okolnostima i pojam pobačaja bitno promijenio.¹⁴

Iz cjelokupnoga dosadašnjeg izlaganja razvidno je da Lucija uopće nije imala ulogu, a kamoli onu ravnopravnu, u oblikovanju okoline u kojoj se začeo i trebao živjeti *posljednji Stipančić*.¹⁵

3.1. Pobačaj i intrinzična vrijednost života djeteta i majke

"Pobačaj uništava intrinzičnu vrijednost – svetost, nedodirljivost života djeteta i stoga je moralno pogriješan uvijek, osim u situacijama u kojima je intrinzična vrijednost drugih ljudskih života (majke) ugrožena odlukom protiv

¹³ Ronald Dworkin, u S. PRIJIĆ, 1995, 101.

¹⁴ "... tada bi status fetusa bio drugačiji jer bi se žena sama, nedvosmisleno i dragovoljno odlučivala za stvaranje, a ne bi joj bilo nametnuto. Pobačaj bi tada uistinu bio ono što nedvojbeno mnogo žena i sada misli da jest – vrsta samouništavanja jer žena uništava nešto u što je uložila samu sebe." Ronald Dworkin, u S. PRIJIĆ, 1995, 117.

¹⁵ "(...) zato je previše slučajeva u kojima je spolni odnos u izvjesnoj mjeri silovanje, trudnoća često nije posljedica stvaralačkog čina već nestvaralačke podređenosti i zato je cjelina trudnoće o odgoja djeteta nepravedno raspodijeljena na način da nerazmjerno i teško pada upravo na ženina pleća." Ronald Dworkin, u S. PRIJIĆ, 1995, 117.

pobačaja."¹⁶ U tom kontekstu zamislimo da Lucija nije uzela sredstvo za pobačaj. Kakav bi bio Lucijin život? Sama, ekonomski ugrožena, bez formalne naobrazbe, osuđena od male sredine u kojoj živi. Sjetimo se da se radi o 19. stoljeću.

Kakav bi bio život njezina djeteta – bez oca – odbacivanog jer je nezakonito, osuđivanog, nazivanog pogrdnim imenima – već kako je to običaj u malim, zatvorenim sredinama. Odgovore možemo naći u primjerima tragičnih sudbina likova iz hrvatske književnosti 19. stoljeća: nahod Luka iz romana *Prosjak Luka* Augusta Šenoae ili lik Antonija Salettija u romanu *Začudeni svatovi* Eugena Kumičića.

O kakvoj je vrijednosti riječ? O tome govori R. Hare u svom eseju *Pobačaj i zlatno pravilo*. On govori o pobačaju sa stajališta razrađene etičke teorije univerzalnog preskriptivizma.

"Primijenjeno na pitanje pobačaja pravilo bi naređivalo: ako je nama drago što naša majka nije prekinula trudnoću koja je rezultirala našim rođenjem, onda, ceteris paribus, ne treba prekinuti trudnoću koja će rezultirati rođenjem osobe koja će imati sličan život našem. (...) To znači da trebamo činiti ono što bi nama bilo drago da nam je učinjeno da smo bilo tko u nizu potencijalne djece."¹⁷ U tom smislu, Lucija je pomislivši na vlastiti život, na ono što je dobila od njega, na ono što može dati svojem djetetu, procijenila da je bolje prekinuti trudnoću.¹⁸

3.2. *Pobačaj i potencijalnost osobe*

U suvremenoj polemici o pobačaju često se raspravlja sa stajališta potencijalnosti. U tom kontekstu zanimljivo je i stajalište autorice Mary Ann Warren. U svom radu *O moralnom i zakonskom statusu pobačaja* razmatra problem pobačaja u vezi s poteškoćama vezanim za određenje ljudskosti fetusa.

Ona tvrdi da je fetus *potencijalna* (op. a.) osoba i ne može se smatrati članom moralne zajednice. No ne treba ustrajavati na tome da potencijalna osoba nema pravo na život. Tako dolazi do sukoba prava između fetusa – potencijalne osobe i majke – stvarne osobe.

"U situaciji sukoba prava, pravo bilo koje stvarne osobe neizbježno preteže nad pravom potencijalne osobe."¹⁹ Luciji je kao stvarnoj osobi bitno reducirano pravo na dostojanstven i slobodan život, a njezinu djetetu, kao

¹⁶ Ronald Dworkin, u S. PRIJIĆ, 1995, 120.

¹⁷ R. M. Hare, u S. PRIJIĆ, 1995, 25.

¹⁸ "Primjena zlatnog pravila počiva, dakle, na procjeni vjerojatnosti stvaranja novog života, te na procjenama očekivane sreće takve nove osobe." R. HARE, u: S. PRIJIĆ, 1995, 25.

¹⁹ M. A. Warren, u S. PRIJIĆ, 1995, 54.

potencijalnoj osobi ne bi bilo ni omogućeno da ta prava i ostvari. Kako te vrjednote nisu omogućene u stvarnosti, kako bi bile moguće u potenciji?

Promotrit ćemo problem potencijalnosti s jednog posve drugog motrišta. Jedno od najjačih stajališta u suvremenoj polemici o pobačaju zauzima Katolička crkva. Tako bi svako razmatranje ove problematike bilo nepotpuno ukoliko se ne bi u obzir uzeli i ti stavovi.

Ivan Pavao II. izražava u *Evandjelju Života* (enciklika) službeno stajalište Crkve o pobačaju. Život počinje od časa začeća. Tada se počinje razvijati novo ljudsko biće koje se razvija samo za sebe.

I mnogi drugi zastupaju tu tezu. Ključni trenutak kad počinje život jest samo začeće. J. Noonan tvrdi da je svatko tko je začet od ljudskih roditelja, osoba.

P. Ramsey to potkrjepljuje činjenicom što se začećem oblikuje jedinstveni genetski kod novog bića.²⁰

No što ako se radi o začeću koje je posljedica problematičnoga, moralno prijepornoga, nedobrovoljnog i neravnopravnog čina? Ovdje više nije riječ o potencijalnosti, već o *odgovornosti* za tu potencijalnost.

Moramo se vratiti na citirane rečenice R. Dworkina kako postoji previše slučajeva u kojima je spolni odnos u izvjesnoj mjeri silovanje, tj. posljedica nestvaralačke podređenosti. "Potrebno je govoriti o pobačaju ne kao o pravu žene, već kao njezinoj *odgovornosti*. Jednaku ulogu imaju i muškarci – očevi, jer je dijete njihovo koliko i majčino."²¹

Lucija Stipančić cijeli je svoj kratki život tražila (*ali joj nije omogućeno*) svoje pravo na život, svoje ja, svoju ulogu i *odgovornost* za vlastiti izbor. Kada čini pobačaj, čini ga zbog muškarca, a ne kao vlastiti izbor. Pobačaj je samo stuba – doduše *posljednja* u nizu životnih poraza u kojima Lucija nije mogla ostvariti uvjete u kojima bi ona i njezino dijete živjeli dostojnim životom te je posljedica Lucijina neuspješna ostvarivanja vlastitog sebstva.

Odgovornost je dakle muškarčeva.

4. Zaključak

4.1. Pobačaj i Lucija Stipančić

Opisujući sudbinu Lucije Stipančić, Vjenceslav Novak ni u jednom trenutku ne ostavlja traga sumnji ili prijeporu o njezinoj krivici ili grijehu. Te kategorije treba tražiti na drugim stranama u romanu. Riječ je o patricijskom

²⁰ S. PRIJIĆ, 1995.

²¹ T. MATULIĆ, 1997.

sloju građana, koji neumitno propada, a s njim i zastarjeli način života i posve neodrživi međuljudski odnosi. Jedina je krivica Lucije Stipančić u tome što je prerano htjela te odnose promijeniti i što je previše žudjela da ostvari neke drukčije i posve nove.

Činom pobačaja ona iskazuje svoje stavove o vrijednosti života koji za nju nema više vrijednost. Više nije svet, nedodirljiv, vrijedan sam po sebi. Okaljani su razočaranjima i izdajama onih koji su je *posljednji* trebali izdati. U takvim okolnostima smrt poprima posve drugo značenje.

4.2. Složenost odluke o pobačaju

Pobačaj je čin koji izaziva niz pitanja na koja nije lako odgovoriti. Prije svega, je li to čin koji je dopustiv ili nedopustiv? Imaju li žene pravo na pobačaj u svim okolnostima ili samo u nekim ograničenim? Je li pitanje pobačaja stvar zakona ili morala?

Namjera ovog rada nije bila odgovoriti na ta pitanja, već istražiti uzroke i posljedice jednoga tužnog slučaja, koji je poseban već po tome što je opisan na kraju 19. stoljeća snagom, mudrošću i odmjerenošću koje su dragocjene i u današnjim polemikama o pobačaju.

To vodi do zaključka da postoje problemi koje ne možemo uvijek sagledavati i rješavati po općem principu – stvarajući zabrane i dopuštenja po kojima ćemo suditi raznolike i delikatne slučajeve.

4.3. Dva načina spoznavanja i rješavanja problema

Prema konstruktivističkim razmatranjima postoje dva načina spoznavanja i rješavanja problema koje možemo polarizirati na:

a) muško – opće, univerzalno, objektivno

"Ljudi koji djeluju u okviru moraliteta prava – češće su to muškarci – pozivaju se na metaforu 'slijepa pravda' i oslanjaju se na apstraktne znakove i univerzalna načela presuđujući u sporovima i sukobima neosobno, nepristrano i pravično." Takav je način sagledavanja problema razlogom da se, iako se u hrvatskoj književnoj kritici mnogo govorilo o romanu *Posljednji Stipančići*, a dio je i obvezne srednjoškolske lektire, često izbjegava problem pobačaja ili ga se eufemizira pa čak i prešućuje.

b) žensko-partikularno, subjektivno, konkretno

"Ljudi koji djeluju u okviru moraliteta odgovornosti i brige – prvenstveno žene – odbacuju strategiju sljepoće i nepristranosti. Štoviše, zalažu se za to da treba razumjeti kontekst svakog moralnog izbora, tvrde da se

potrebe pojedinca ne mogu uvijek izvesti iz općih pravila i načela, te da o moralnom izboru valja razmišljati i induktivno, zaključujući iz konkretnog iskustva pojedinca koje on nužno unosi u svaku situaciju, pa i u spor."²²

Ovim načinom dolazi se do stvaralačkog konsenzusa i do rješenja spora kojim bi se zadovoljili raznoliki stavovi i potrebe.

Pobačaj je individualan problem – problem konkretnog subjekta, konkretnih okolnosti i kao takvog ga treba i razmatrati.

Vjenceslav Novak, pisac s kraja 19. stoljeća, književno-umjetničkim načinom krenuo je tim putem. Opisujući i za suvremenu književnost složenu temu intimne drame lika, a posebice pobačaj i posljedice tog čina, pokazao je veličinu svoga književnog talenta, ali i veličinu svojega duha, tako što sve vrijeme ostaje dostojanstven i human.

U tom kontekstu izdvaja se stav hrvatskoga književnog kritičara Ive Frangeša, koji svojom preciznošću, ali i finim emotivnim nabojem, najbolje može zaključiti raspravu o sudbini i odluci Lucije Stipančić:

"U tom nizu žrtava, jedina čista i nevinna, prava Novakova Ofelija – Jurjeva sestra Lucija, možda je najuspjeliji lik Novakov. Ona se jedina usuduje suprotstaviti despotizmu zaslijepljenog oca, ona pokazuje majci u kakvom je mraku provela svoj vijek, ona prozire Jurjevo nepoštenje, ona se bori za ljubav, za mladost, za svoje pravo na život. Što u toj borbi podliježe, to njen pothvat čini još humanijim, njen lik još poetičnijim, njen protest sadržajnijim. Lucijin lik značajan je i zato jer je Novak 'pogazio' obzire, usudio se da obradi 'sklisku' temu, stao na stranu Lucije i rehabilitirao njenu čistu, predanu, prevarenu ljubav. Trebalo je u ono doba imati smjelosti za to.

Poslušavši glas poezije, Novak je tu smjelost smogao i stvorio nježan, ustreptao lik djevojke koja svoj prvi dodir sa životom plaća smrću."²³

Literatura

Antun BARAC, *Vjenceslav Novak*. Predgovor, *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 5, Zora – Matica hrvatska, Zagreb, 1964.

Mary Field BELENKY – Blythe McVICKER CLINCHY – Nancy RULE GOLDBERGER – Jill Mattuck TARULE, *Ženski načini spoznavanja – Razvoj sebstva, svojega glasa i svojeg duha*, Ženska infoteka – DRUGA, Zagreb, 1998.

²² M. F. BELENKY – B. McVICKER CLINCHY – N. R. GOLDBERGER – J. M. TARULE, 1998, 18.

²³ I. FRANGEŠ, 1960.

- Ivo FRANGEŠ, *Vjenceslav Novak. Predgovor*, Izbor, Svjetlost, Sarajevo, 1960.
- Dubravko JELČIĆ, *Posljednji Stipančići Vjenceslava Novaka, Ključ za književno djelo*, Kolo III, knj. 3, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Tonči MATULIĆ, *Pobačaj – Drama savjesti*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1997.
- Krešimir NEMEC, *Povijest hrvatskog romana (od početka do kraja 19. stoljeća)*, Znanje, Zagreb, 1994.
- Snježana PRIJIĆ, *Pobačaj za i protiv*, Zbornik tekstova, Hrvatski kulturni dom, Biblioteka Analytica Adriatica, Rijeka, 1995.
- Dragutin ROSANDIĆ, *Metodički pristup romanu*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1972.

DAS BILD VON LUCIJA STIPANČIĆ IM LICHT DER PROBLEMATIK DER FRUCHTABTREIBUNG

Zusammenfassung

Die Fruchtabtreibung ist eine Handlung die eine Reihe Fragen herausfordert, und es ist nicht leicht zu antworten, ob wir diese Handlung zugeben könnten, oder sie als unmoral betrachten sollten.

Das Thema der Fruchtabtreibung finden wir in der kroatischen Literatur am Ende des 19. Jahrhunderts (1899) in dem Roman *Posljednji Stipančići* (Die letzten Glieder der Familie Stipančić). Die Autorin dieses Werkes beschreibt in diesem Roman das Schicksal einer Senjer Patriziertochter (Lucija Stipančić). Die Folge ihrer erfolglosen Verwirrlichkeit des eigenen Ichs ist die Fruchtabtreibung des letzten Stipančić.

Die Problematik des Romans *Posljednji Stipančići* wurde bis heute im Kontext der Problematik der Fruchtabtreibung nicht betrachtet. Die Autorin hat diese Arbeit mit der Absicht geschrieben, die Gründe und die Folgen im Fall von Lucija Stipančić zu analysieren und sie mit einigen zeitgenössischen Richtungen und Meinungen zu komparieren.

THE FIGURE OF LUCIJA STIPANČIĆ IN THE LIGHT OF HER ABORTION PROBLEMS
(*POSLEDNJI STIPANČIĆI* THE NOVEL BY VJENCESLAV NOVAK)

Summary

By starting with the abortion as an act which provokes a number of questions about allowability or morality, this essay explores the reasons and consequences of Lucija Stipančić's case (*Posljednji Stipančići*, the novel by Vjenceslav Novak) by going from a different point of view on the abortion. Lucija develops her own conception of the world and of her common sense, which belongs to the epistemological category of the subjective knowledge. Her ethics are the ethics of responsibility. Meaning, both the abortion and conception of Lucija's child were not the consequence of the act of love between the two equal persons, but the consequence of a non-creative subordination. This case is therefore looked upon from the aspect of the intrinsic life values of mother and child and their potentiality as the individuals. The abortion is the problem of a concrete subject, concrete circumstances and it can't be contemplated or solved by common principles. Instead, the context of such a moral option needs to be understood.

Sl. 1. Grad Senj i luka, pogled od sjevera, oko 1935.